

TÜRKİYE’DE İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ SORUNU; AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dr. Zeki YILDIRIM

I. GENEL OLARAK İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

İnsan evrenin en değerli ve saygın varlığıdır. Devletin temel görevi, doğuştan sahip olduğumuz temel hak ve özgürlüklerin başkalarının özgürlüklerine zarar vermediği sürece hiçbir sınırlanmaya bağlı olmadan yaşanmasına zemin hazırlamaktır. İfade özgürlüğü de, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi bakımından temel haklardan biri, yaşam hakkıyla birlikte ve ondan ayrılmaz bir mahiyette, aynı zamanda demokratik hukuk devletinin en temel kilit taşlarından biridir.

Evrensel hukuk kaidesi olarak kabul edilen, mahiyeti ve ehemmiyeti itibariyle insanlık onurunun mütemmim cüzü olarak, vazgeçilmez ve devredilemez, kişiye sıkı sıkıya bağlı bu hak, demokratik hukuk devleti olan ve hatta olmayan bazı devletlerin anayasalarında¹, insan hak ve özgürlüklerini düzenleyen ve koruma altına alan bu konudaki uluslararası sözleşme ve belgelerde² güvence altına alınmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de (AİHS), “ifade özgürlüğü” korunması gerekli temel haklar arasında sayılmıştır. Sözleşmenin 10. maddesinde; herkesin görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahip olduğu bu

-
- 1 TRAGER Robert, DICKERSON Dona L; 21.Yüzyılda İfade Hürriyeti (Çev: A. Nuri Yurdusev), Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2003, s.114 vd.
 - 2 *Birleşmiş Milletler 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi md. 19. Beyanname, Bakanlar Kurulu Kararı ile 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Birleşmiş Milletler 16 Aralık 1966 tarihli Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi md.19. Sözleşme 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 tarihinde imzalamıştır Sözleşme henüz Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmamıştır.*
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim Tarihi 27.04.2013). Ayrıca bkz. REDMOND Sophie; *İfade Özgürlüğü Hakkını Düzenleyen Uluslararası Standartlar Düzeni, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul, s.39.*

hakkın kapsamı, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerecek şekilde belirlenmiştir.

Sözleşmeyi yorumlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), konuyla ilgili Handyside-İngiltere kararında³ ifade özgürlüğünün sadece zararlı ve kayıtsızlık içeren bilgiler ve fikirler için değil aynı zamanda şok edici veya rahatsız edici olanlar içinde geçerli olduğunu belirtmiştir. En geniş anlamda ifade özgürlüğü bir düşünce, inanç, kanaat, tutum veya duygunun barışçı yoldan açığa vurulmasının serbest olması demektir.⁴ Bu hakkın kapsamı aynı zamanda, herhangi bir müdahale ve sınırlama olmaksızın kişinin fikir sahibi olmasını, her türlü bilgi ve düşünceleri, her türlü araçla araştırmayı, elde etmeyi ve başkalarına aktarmayı ve tartışabilmeyi içermektedir. Bu temel hak aynı zamanda bireyin kendisini herhangi bir baskı ve müdahaleye maruz kalmadan, kendini meşru bir şekilde ifade edebilen sağlıklı bir birey ve toplumun varlığı, gelişmesi ve devamlılığı için de elzemdir. Bu birey için sadece bir hak olduğu için değil toplum için de yararlı olduğu için önemlidir. Yönetenlerin ve yönetilenlerin sağlıklı karar alabilmeleri için ifade ve tartışma özgürlüğüne ihtiyaç vardır. Tartışma ve eleştiri olmadan sağlıklı politikalar oluşturulamaz.⁵ Fakat insanın düşüncelerini yayması ve bu düşünceleri başkalarıyla tartışmasının kötü bir şey olmadığı hatta iyi bir şey olduğunu anlamak için asırlarca zaman geçmiştir.⁶

Diğer birçok özgürlüğü bünyesinde barındıran ifade özgürlüğünden⁷ beslenen özgürlüklerden birisi de basın özgürlüğüdür. Basın özgürlüğü, ifade özgürlüğünü gerçekleştirmenin en önemli araçlarından biri beklisi de en önemlisidir.⁸ Günümüz dünyasında basının yerine getirdiği işlevlerden ötürü basın özgürlüğü ifade özgürlüğünün çok önemli bir parçası olarak düşünülmeğe başlanmış, gelişmiş demokratik ülkelerin yüksek mahkemelerinde bu özgürlük ayrıcalıklı bir yere oturtulmaya çalışılmıştır. Hatta ABD Anayasası

³ Karar için bkz. <http://aihm.anadolu.edu.tr/aihmgoster.asp?id=25> (Erişim tarihi 9/5/2013).

⁴ ERDOĞAN Mustafa; İfade Özgürlüğü ve Sınırları, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul, s.19.

⁵ CHEVIGNY Paul' dan aktaran TRAGER Robert, DICKERSON Dona L; s.19.

⁶ BURY, John Bagnell; Düşünme ve Konuşma Özgürlüğü, (Çev; Mahmut Özdil), Safa Yayınları, İstanbul, s.6.

⁷ SCHAUER, Frederick; İfade Özgürlüğü: Felsefi Bir İnceleme, (Çev: M. Bahattin Seçilmişoğlu), Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2002, s.6.

⁸ SUNAY Reyhan; Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhafazası ve Sınırları, Ankara, LDT Yayınları, 2001, s. 129.

gibi bazı hukuksal belgelerde ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğünü düzenleyen metinlerde bu iki özgürlük yan yana anılmışlardır.

Hukukun üstünlüğü ile yönetilen bir devlet içinde basının önemli ve ayrıcalıklı rolü unutulmamalıdır.⁹ Gerçi basının “düzensizliğin önlenmesi” ve “başkalarının haysiyetlerinin korunması” için konan sınırları aşmaması gerekir; ancak basın, siyasi sorunlar hakkında ve kamu yararıyla ilgili konularda haber ve düşünceleri yayma görevini üstlenmiştir. Basın özgürlüğü halkın siyasi liderlerin düşünceleri ve davranışları hakkında fikir sahibi olmalarını sağlamaktadır. Ayrıca siyasetçilere, kamuoyunun zihnini meşgul eden sorunlar hakkında düşünceleri ve yorumlarını belirtme fırsatı vermektedir. Basın özgürlüğü bakımından haber, kanaat, bilgi ve düşüncelerin herhangi bir ön kontrole tabi tutulmadan yayınlanabilmesi bu hakkın kullanılabilmesi bakımından çok büyük bir önem taşımakta hatta zorunluluk teşkil etmektedir. İfade özgürlüğü aynı zamanda herkesin, demokratik bir toplumun özünde yer alan serbest siyasi tartışmaya katılmasını mümkün kılmaktadır.¹⁰

Basının, aynı zamanda ifade özgürlüğü hakkının sınırları dışında kalan şiddet tehdidine karşı veya kamu düzeninin sağlanması veya suçun önlenmesi amacıyla ulusal güvenlik ve toprak bütünlüğü gibi devletin çıkarlarının korunmasını sağlamak için belirlenen sınırları aşmamasının gerekli olmasına rağmen, bölücü olanlar da dahil olmak üzere siyasi konular hakkında bilgi verme sorumluluğu vardır. Basının görevi bu tür bilgi ve düşünceleri kamuoyuna iletmektir ve bunları öğrenmek de kamuoyunun hakkıdır. Basın özgürlüğü, halkın siyasi liderlerin düşünce ve bakış açıları hakkında bir fikir oluşturmalarını sağlayan en önemli yöntemlerden birisidir. Şiddet, düşmanlık, nefret, suç veya terörizmi alenen teşvik ve tahrik etmediği sürece ne kadar radikal olursa olsun bütün politik ifadelerin ifade ve basın özgürlüğü kapsamında korunması gerekmektedir.

Basın özgürlüğünün bu ayrıcalıklı konumuna rağmen basının, toplumu şiddete tahrik ve teşvik eden düşüncelerin yayınlanması konusunda özenli davranarak toplumdaki çatışma ve gerilime neden olmaması konusunda görev ve sorumluluklarının çok önemli olduğunu da vurgulamak gerekir. Aksi takdirde basın ve yayın organlarının şiddetin artırılması ve kin ve nefret duyguları ile dolu söylemlerin yayılması, bu tür düşüncelerin propagandası için bir araç haline gelebilir.

⁹ KORKUT Levent; Basın Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul, s.226 vd.

¹⁰ Bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Castells/İspanya Kararı.

Öte yandan birey ve toplum bakımından özel bir konuma sahip olan bu özgürlük, sınırsız bir özgürlük değildir. İfade ve basın özgürlüğünün ‘Kamu düzenini korumak’ ve ‘Suç işlenmesini önlemek’ amacı ile sınırlandırılabilceği teorik ve pratik hukuk bakımından da kabul edilmektedir. Doktrinde ifade özgürlüğünün en güçlü savunucuları kamu düzeni ve suç işlenmesinin önlenmesi söz konusu olduğunda ifade özgürlüğünün bir kısım sınırlamalara tabi olması konusunda hem fikirdirler.¹¹

Kamu düzeni kavramı, belli bir siyasi ve sosyal hukuk düzeninin düzensizliklere karşı korunmasıdır. Bu koruma ile kastedilen husus ise, belli bir siyasi iktidar felsefesinin değiştirilmemesi, eleştiri ve tartışmalara konu olmaması değil, toplum hayatında karışıklığa yol açacak faaliyetlerin engellenmesidir.¹² Ancak soyut, zamana ve yönetim anlayışına göre son derece değişken olan özellikle “kamu düzenini koruma” kavramına sığınarak fikirlerin açıklanması ile kamu düzeninin bozulacağı ihtimal ve genellemelerin bu hakkın özüne zarar vererek hakkın kullanımını son derece sınırlandırabileceği bu suretle hakkın muhtevasını hedef alan sınırlamalara imkan vererek çoğulculuğun reddedildiği anlamına gelebileceği¹³ göz ardı edilmemelidir.

İfade özgürlüğüne ilişkin taleplerin pek çoğu, insanlar ve yönetilenler için temel ve en yararlı olan ve yönetim tarafından reddedilen özgürlük kullanımına ilişkindir.¹⁴ Fakat özgürlükleri sınırlandırma, yasaklama veya cezalandırmanın getirdiği baskıcı rejimler toplumda gerilimin oluşmasına yol açabilecek, yasaklanan görüş ve düşünceler toplumda ilk fırsatta ya bir devrime yahut da şiddet ve terör gibi istenilmeyen başka bir kanalla kendini ifade etme yoluna gidebilecektir.¹⁵ İfade özgürlüğünün toplumda oluşan gerilimi giderici bir etkiye sahip bulunduğunu ileri süren ABD Yüksek Mahkemesi yargıcı Brandies, Whitney v. California kararında, “Baskının, devletin istikrarını tehdit eden bir nefreti doğuracağı ve besleyeceği; devletin

11 BAREBDT Eric; Freedom of Speech, Oxford Üniversty Press, 1985, s.192. ARSLAN Zühtü; İstisnanın Normalleş(tiril)mesi, Terör ve İfade Özgürlüğü: Türkiye Tecrübesi Üzerine Notlar, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul, s.183 vd.

12 TANÖR Bülent; Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, s. 85.

13 SUNAY Reyhan; s.85.

14 SADURSKÍ Wojciech; İfade Özgürlüğü ve Sınırları, (Çev: M. Bahattin Seçilmişoğlu), Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2002, Önsözden s.xııı.

15 ŞAHİN, Kemal; İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü: Gerekçeleri ve Sınırları, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 296.

istikrarına yönelen bu tehdidin ortadan kaldırılmasının biricik yolunun, söz konusu mağduriyetlerin ve bu mağduriyetleri gidermek için sunulabilecek çözüm önerilerinin özgürce tartışılabilmesine olanak sağlanması gerektiği görüşünü ifade etmiştir. Böylece ifade özgürlüğü, toplumda bir şekilde kendisini mağdur görenlerin tepkilerini şiddete alternatif olarak göstermelerine imkan sağlayan bir araç olmaktadır.¹⁶ İfade özgürlüğünün tanınmadığı bir yerde gerçeğin ortaya çıkma şansı azalmaktadır. Halbuki insan, hatalarını tartışma ve deneyim yoluyla düzeltme yeteneğine sahiptir.¹⁷ Bilimin ilerlemesi ve hataların düzeltilebilmesi için kayıtsız ve şartsız bir tartışma özgürlüğü gereklidir. Tarih bize gösteriyor ki antik Yunan’da tam bir düşünme özgürlüğü hüküm sürdüğü zamanlarda bilgi gelişip artmış, modern zamanlarda ise araştırma ve inceleme üzerindeki sınırlamalar tam olarak kaldırıldığından beri büyük bir hızla ilerlemiştir. Bu özgürlüğün yerleşmesi modern medeniyetin en değerli başarısı sayılabileceği gibi aynı zamanda toplumsal ilerlemenin temel şartlarından biridir.¹⁸

Demokratik hukuk devleti özgürlük temeli üzerinde kurulur. Özgürlük temelinin ortadan kaldırılması demokratik düzen olma niteliğini de ortadan kaldıracaktır. Amerika Birleşik Devletleri’nin kurucularından Benjamin Franklin’in dediği gibi “Geçici güvenlik sağlamak için özgürlüklerinden vazgeçenler ne özgürlüğü ne de güvenliği elde eder.” Bu nedenle yasama, yürütme ve yargı organ ve temsilcileri mevzuat ve uygulama hususunda kuyumcu hassasiyeti ve titizliği ile hareket edip ne özgürlüğün ortadan kaldırılmasına ne de kamu düzeninin bozulmasına izin vermeyerek özgürlük ve güvenlik dengesini özenle korumaya çalışmalıdır.¹⁹

II. TÜRKİYEDE İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ SORUNU

Baskıcı, otoriter ve totaliter siyasi rejimlerden liberal demokratik rejimlere önemli bir mücadele alanı olarak karşımıza çıkan ifade ve basın özgürlüğünün, en gelişmiş demokratik hukuk devletlerinde dahi zaman zaman problem olarak gündeme geldiğini görmekteyiz.

¹⁶ WATKINS John J; *The Mass Media and the Law*, Prentice Hall, USA 1990.

¹⁷ MİLL John.Stuart; *A System of Logic: Ratiocinative and Inductive*, Longmans, Green ve Co. Publishing, NY, USA, 1930, s. 56 vd.

¹⁸ BURY, John Bagnell; s. 190-191.

¹⁹ Özgürlük ve güvenlik dengesi hakkında tartışmalar için bkz. BİLGİN Ayhan; *Güvenlik-Özgürlük: Yanlış Bir Denklem, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları*, 1. Baskı, 2007 İstanbul, s.173.

Demokratik hukuk devleti olan ve bu özgürlüklere Anayasamızın 25, 26 ve 28. maddelerinde vurgu yaparak anayasal güvence altına alan Türkiye bakımından da ifade ve basın özgürlüğü önemli bir temel hak ve hürriyet alanıdır. Böyle olmasına rağmen bir ifade ve basın özgürlüğü sorunu özellikle; Tanzimat'tan, Meşrutiyete, oradan Cumhuriyete ve çok partili hayata geçiş ve 27 Mayıs 1960 darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi ve 28 Şubat 1997 post modern darbe dönemlerinde gündemdeki yerini korumuştur. Hatta bu sorun, siyasi iktidarların ifade ve basın özgürlüğü üzerinde sürekli bir demoklesin kılıcı olarak durduğu, zaman zaman da ifade ve basın özgürlüğünün baskı altına almaya çalıştığı yönündeki iddialarla dile getirilmiştir.

Bu sorunun, Türkiye'nin özellikle Avrupa Birliği müzakerelerinin ve Avrupa Birliği (AB) müktesebatına uyumun yoğun olarak devam ettiği 2000 yılından sonra da devam ettiğini, yapılan düzenlemeler ve alınan idari tedbir ve çalışmalara rağmen kronik boyutta bir sorun olmaktan çıkmasına rağmen halen güncelliğini koruduğunu görmekteyiz.

AB üyelik müzakerelerinin önemli başlıklarından olan 'Yargı ve Temel Haklar' faslının açılış kriterlerinden bir tanesi de ifade özgürlüğüne ilişkin mevzuatın gözden geçirilmesidir. AB Türkiye'nin basın ve ifade özgürlüğü mevzuat ve uygulamasını uzun zamandır eleştirmektedir. Bununla ilgili en önemli değerlendirmelerden birisi kuşkusuz Avrupa Birliği'nin (AB) Türkiye İlerleme Raporlarıdır.²⁰ Bu eleştiriler özellikle 2009 İlerleme Raporu sonrası artmıştır. Uluslararası ve ulusal sivil toplum örgütlerinin değerlendirmeleri de²¹ yine ifade ve basın özgürlüğü sorunu konusunda çeşitli durum tespitleri yapmaktadır. Bu tespit ve değerlendirmelerin çok önemli bir bölü-

²⁰ AB Türkiye Düzenli İlerleme Raporu 2012; <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=46224&l=1> (çevrimiçi: 13/1/2013)

²¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) Başbakan Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'a ilettikleri 20/06/2011 tarihli Raporda ifade özgürlüğü ile ilgili olarak, İfade özgürlüğüne tam bağlılığın öncelik olarak benimsenmesi, şiddet içermeyen konuşma ve yazılar nedeniyle kişilere soruşturma ve kovuşturmaları haber yaptığı için gazetecilere terör propagandası suçlamasıyla dava açıldığı, politikacıların kendilerini eleştirenlere hakaret davası açtıkları, bu sebeple Terörle Mücadele Kanunu ve diğer kanunlardaki ifade özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması, ayrıca ifade özgürlüğünün internete erişimde filtreleme sistemi getirilerek ihlaline yol açacak kararlar alındığı ve bunun kaldırılması önerilmiştir. Ayrıca Uluslararası Af Örgütü'nün ifade özgürlüğü sorununa dikkat çeken görüşleri için bkz. <http://www.amnesty.org/en/region/turkey/report-2011> ("freedom of expression" başlığı). (çevrimiçi: 13/1/2013); İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün "World Report 2012: Turkey" başlığı altındaki raporu için bkz. http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/turkey_2012.pdf (çevrimiçi: 13/1/2013); Ayrıca Human Rights Watch, Kasım 2010, <http://www.hrw.org>.

mü Türkiye’nin de taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan düzenlemeler ve yetkisini kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Türkiye hakkında vermiş olduğu kararlara dayanmaktadır.

2009 yılı Avrupa Birliği İlerleme Raporunda, ifade özgürlüğü konusunda, Türk Ceza Kanununun (TCK) 301. maddesinde yapılan değişiklik sonrasında önceki yıllara kıyasla kovuşturma sayısında belirgin bir düşüşe yol açtığı bu sebeple ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik olarak sistematik bir şekilde uygulanmadığı, ancak, yasal çerçevenin değişmesine rağmen hâkim ve savcıların ifade özgürlüğünü dar bir şekilde yorumlamaları nedeniyle kovuşturmalar yapılmakta ve mahkûmiyet kararları verilmesi sebebiyle ifade özgürlüğüne ilişkin yeterli güvencenin sağlanamadığı, Ayrıca, Türk Ceza Kanununun onur, şeref ve saygınlığa karşı 125 ila 131. maddelerinde düzenlenen suçları, kamu düzeni (214, 216, 217, 218 ve 220. maddeleri) devlet güvenliği (305. maddesi), anayasal düzen (312 ve 314. maddeler), müstehcenlik (226. maddesi) ve özellikle Terörle Mücadele Kanunu 6 ve 7. maddeleri başta olmak üzere, diğer birtakım düzenlemelerin ifade özgürlüğünü kısıtladığı, ayrıca, TCK’nın 318. maddesinde düzenlenen “halkı askerlikten soğutmak” Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun, Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun uyarınca kovuşturmalar ve mahkûmiyet kararlarının devam ettiği, özellikle TCK’nun 285 ve 288. maddeleri uyarınca gazetecilerin, soruşturmaların gizliliğini ihlal ya da adil yargılamayı etkilemek iddiaları yüzünden sıklıkla kovuşturmalarla karşı karşıya kaldıkları, bu hukuki belirsizliğin, gazetecileri, yazarları, yayıncıları, siyasetçileri, akademisyenleri ve diğer meslek gruplarını soruşturma, kovuşturma, mahkûmiyet ve hapis tehlikesiyle karşı karşıya bıraktığı belirtilmiştir.²²

2012 Yılı Avrupa Birliği Türkiye Düzenli İlerleme Raporu’nda ise önceki eleştirilere benzer eleştiriler yapılarak, yapılan reformların ifade ve basın özgürlüğü alanında belirgin bir ilerleme sağlanması açısından yeterli olmadığı, ifade özgürlüğü ihlallerindeki artışın ciddi endişe kaynağı olduğu, basın özgürlüğünün alanında uygulamada kısıtlamaların devam ettiğine ilişkin ifadelerle ifade ve basın özgürlüğü sorununun kapsamına ve durumuna ışık tutmaktadır.

22 2009 Türkiye İlerleme Raporu Hakkında 10 Şubat 2010 tarihli Avrupa Parlamentosu kararında:“Türk mevzuatının ifade özgürlüğü ile ilgili yeterli garantiyi sağlayamamasından ve bazı yasaların özgürlükleri kısıtlamak gibi kötü amaçlı kullanılmasına devam edilmesinden kaygı duyulduğu, Türk Hükümetini Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına uyumunu sağlamak için yasal çerçeveye kapsamlı bir reform getirmesi için çağrıda bulunmuştur.

Son yıllarda bu sorunun ve yargı alanındaki diğer önemli sorunların çözümüne yönelik 2009 yılında Adalet Bakanlığının hazırlamış olduğu ve Bakanlar Kurulunda görüşülen, 2012 yılında ise günün şartları ve ihtiyaçlarına göre güncellenen Yargı Reformu Strateji Belgesi benimsenerek uygulamaya konulmuştur.²³ Yargı reformu kapsamında bu sorun ve yargının diğer alanlarındaki önemli sorunlarının çözümüne yönelik yargının hızlandırılması, etkinlik ve verimliliğinin artırılması, insan hakları ve basın ve ifade özgürlüğünün iyileştirilmesi amacıyla kamuoyunda yargı paketleri olarak bilinen dört adet paketle çeşitli kanunlarda değişiklik öngören bir kısım düzenlemeler TBMM’de kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir.

III. İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ KONUSUNDA TÜRKİYE’NİN AIHM ÖNÜNDEKİ GÖRÜNÜMÜ

Avrupa Konseyi 1949 yılında 10 Avrupa Devleti tarafından kurulmuştur.²⁴ Türkiye kurucu üye olarak aynı yıl bu statüye taraf olmuştur. Avrupa Konseyi tarafından ilk olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kabul edilmiş ve etkin bir denetim mekanizması olan Avrupa İnsan Hakları Divanı’nın ilk yargıçlarını seçerek çalışmaya başlamıştır. Türkiye, Sözleşmenin yazım aşamasında yer alan 10 kurucu devletten biri olarak 1954 yılında Sözleşmeyi onaylayarak taraf olmuştur.²⁵

Türkiye, AIHM’ye bireysel başvuru hakkını kabul ettiği 1987’den ve özellikle 1998’de 11 Nolu Ek Protokolün getirdiği değişiklikten itibaren aleyhine en fazla sayıda başvuru yapılan ülkeler arasında Rusya’dan sonra ikinci ülke durumundadır. Ayrıca, 47 Avrupa Konseyi ülkesi arasında hakkında en çok ihlal kararı verilen ülke de Türkiye’dir.²⁶ AIHM tarafından

²³ Avrupa Birliği müzakereleri sürecinde 13 Ekim 2006 tarihinde sonuçlanan 23. Fasıl karşılıklı mevzuat tarama toplantıları neticesinde, Avrupa Komisyonu tarafından bir yargı reformu stratejisi ihtiyacı ve önerisi neticesinde yargıyla ilgili tüm aktörlerin katılımıyla Adalet Bakanlığı tarafından 2009 yılında hazırlanmış ve Bakanlar Kuruluna ve Avrupa Komisyonuna sunulmuştur. http://www.sgb.adalet.gov.tr/yrs/Yargi_Reformu_Stratejisi.pdf, Erişim Tarihi;20/01/2013.

²⁴ Konseye şu anda 47 devlet üyedir. <http://www.coe.int/aboutCoe/index>. Erişim Tarihi;17/01/2013.

²⁵ Türkiye Sözleşmeyi, 04.11.1950 tarihinde imzalamış ve 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı Kanun ile onaylamıştır.

²⁶ YILDIRIM Zeki; 6384 Sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun: İnsan Hakları İhlallerinin Çözümüne Dair Farklı Bir Yaklaşım, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y. 2013, Sayı. 1-2, s.1728.*

verilen bu ihlal kararları için bir yandan Türkiye’yi her yıl önemli miktarlarda tazminat ödemek zorunda bırakırken, diğer yandan da Türkiye’nin insan hakları alanında uluslararası toplumdaki görünümünü olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’nin AIHM karşısındaki mevcut durumunu daha iyi anlamak için istatistiklere göz atmakta yarar vardır. 30 Eylül 2012 itibarıyla Türkiye’ye karşı yapılan ve AIHM önünde derdest bulunan başvuru sayısı 16.850 olup, bu sayı AIHM’ye toplam yapılan başvuru sayısının yaklaşık % 12,1’ini oluşturmaktadır. Aynı tarih itibarıyla birinci sırada yer alan Rusya’ya karşı yapılan ve derdest olan başvuru sayısı ise 30.950 olup, toplam başvuru sayısı içindeki oranı % 22,2’dir. İtalya bu sıralamada 14.550 başvuru sayısı ve % 10,4’lük oranla üçüncü sırada yer almaktadır. Yine 1959-2011 yılları arasında Türkiye aleyhine verilen ihlal kararı sayısı 2404 olup, Türkiye’yi 1651 ihlal kararı ile İtalya ve 1140 ihlal kararı ile Rusya takip etmektedir.²⁷ Ödenen toplam tazminat miktarı bakımından ise Türkiye sadece 2011 yılında 30.887.568 Avro ile birinci sırada yer almaktadır. İkinci sıradaki Rusya’nın ödediği 2011 yılı toplam tazminat miktarı ise 8.727.199 Avro’dur. Üçüncü sıradaki İtalya’nın ödediği toplam tazminat miktarı ise 8.414.745 Avro’dur.²⁸

1959 – 2012 tarihleri arasında ifade özgürlüğü alanında Türkiye aleyhine verilmiş 215 ihlal kararı ile hakkında en çok ihlal kararı verilen ülke konumundadır. Bu dönemde Türkiye’den sonra en çok ihlal kararı verilen ülkeler 33 ihlal kararıyla Avusturya ve 28 ihlal kararıyla Fransa’dır. AIHM’nin, 2010 yılında ifade hürriyetiyle ilgili verdiği toplam 55 ihlal kararından 19 tanesi Türkiye aleyhine verilen kararlardır.²⁹ Yani, Türkiye, 47 devlet arasında ifade hürriyeti alanındaki ihlallerin % 34,5’ini fazlasını tek başına almıştır.³⁰ Türkiye hakkındaki olumsuz bu tablonun değiştirilmesi amacıyla son zamanlarda Adalet Bakanlığı konuyu sistematik olarak ele alan kapsamlı

27 Adalet Bakanı Sn. Sadullah ERGİN’in TBMM Plan ve Bütçe Komisyonunda 2013 yılı Bütçe Sunuş Konuşması, s. 50. http://www.sgb.adalet.gov.tr/duyurular/2012/2013_Yili-Butce_Sunuş_Konuşması.pdf. Erişim Tarihi;20/01/2013.

28 <http://www.inhak.adalet.gov.tr/istatistikler/2011.html>. Erişim Tarihi;27/04/2013.

29 BEYDOĞAN Ayhan T; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türk hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2003, s.99 vd.

30 <http://www.inhak.adalet.gov.tr/istatistikler/2011.html>. Erişim Tarihi; 27/04/2013. ARSLAN Zühtü; İstisnanın Normalleş(tiril)mesi, Terör ve İfade Özgürlüğü: Türkiye Tecrübesi Üzerine Notlar, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2007 İstanbul, s.187.

çalışmalar yürüttüğü gözlemlenmektedir.

Yapılan yargı reformları ile insan hakları konusunda sürekli olarak iyileştirmeler yönünde çalışmalar yapan Yürütme organı, gerek insan haklarına saygının, bu konuda ortaya çıkan aksaklıkları kendi iç hukukumuzda çözüme bağlama ilkesinin gereğinin yerine getirilebilmesi için, gerekse Türkiye'nin AİHM önündeki davalar açısından görünümünün daha iyi bir noktaya taşınabilmesi için, yargı reformu çalışmaları kapsamında insan hakları basın ve ifade özgürlüğü alanında önemli düzenlemeler içeren kamuoyunda Dördüncü Yargı Paketini hazırlamış ve bu çalışma. 6459 sayılı sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun olarak TBMM'de kabul edilerek 30/04/2013 tarih ve 28633 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun ile temel olarak , AİHS tarafından koruma altına alınan hakların ihlaline sebebiyet verebilen kanunlardaki ilgili hükümlerde değişiklik yapılması ve söz konusu olabilecek ihlal durumlarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Kanun ile bir yandan, insan haklarına saygılı bir devletin yapması gerektiği gibi, bu alanda ortaya çıkan aksaklıkları kendi iç hukukumuzda çözüme bağlamak, diğer yandan da Türkiye'nin AİHM kararları açısından görünümünü daha iyi bir noktaya taşınabilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca bu değişikliklerin amacına ulaşması suretiyle, Türkiye'nin uluslararası alanda insan haklarına saygı konusunda özensiz olduğu şeklindeki bir algının önüne geçilmiş olacaktır.

IV. AVRUPA BİRLİĞİ UYUM SÜRECİNDE (2001-2004) TARİHLERİ ARASINDA İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Toplantısında tam üyelik için Türkiye'nin aday olarak kabul edilmesiyle Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye ile ilgili olarak 4 Aralık 2000 tarihinde onaylanan "Katılım Ortaklığı Belgesi"nin ardından, 19 Mart 2001 tarih ve 2001/2129 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilen "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı", 24 Mart 2001 tarih ve 24352 mükerrer sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükleri nedeniyle de mevzuatımızda bazı değişikliklerin yapılması gereği ortaya çıkmıştır.

Anayasamızda temel hak ve hürriyetler, ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olup, bunlar arasında düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, basın hürriyeti-

ti, dernek kurma hürriyeti, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile siyasî parti kurma hakkı demokratik rejimin gelişmesi bakımından özel bir öneme sahiptir. Anayasada 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla yapılan değişiklikle, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilmesini öngören yeni bir sistem benimsenmiştir. Böylece, temel hak ve hürriyetler bakımından bir genişleme sağlanmıştır. Keza, 7/5/2004 tarihli 5170 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla³¹, basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçlarının suç aleti oldukları gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemeyeceği hüküm altına alınmış, temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümlerinin esas alınacağı kabul edilmiştir.

Bu çerçevede 2001-2004 tarihleri arasında 8 adet uyum paketi kanunlaşmıştır. Bu paketlerden ilk yedisi basın ve ifade özgürlüğünü doğrudan ilgilendirmekle birlikte Sekizinci Uyum Paketinde basın ve ifade özgürlüğüne ilişkin doğrudan bir düzenleme yer almamaktadır. Bu uyum paketleri ile bir yandan Anayasada yapılan değişiklikler, öte yandan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde alınması gerekli tedbirlerle ilgili olarak devam eden süreçte yükümlülüklerimiz yerine getirilmesi için çeşitli kanunlarda değişiklikler yapılmıştır. Bu çerçevede, özellikle ifade ve basın özgürlüğü bağlamında, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti, basın hürriyeti, dernek kurma hürriyeti, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile siyasî parti kurma hakkının demokratik rejimin gelişmesi bakımından sahip olduğu önem de dikkate alınarak dernekler ve vakıflar, toplantı ve gösteri yürüyüşü, basın, siyasî partiler ve seçim mevzuatı ile ceza mevzuatımızda ifade hürriyeti ve diğer temel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi yönünde düzenlemeler yapılmıştır.

Ayrıca uyum paketleri kapsamında olmamakla birlikte 2004 yılında basın özgürlüğünü ve bu özgürlüğün kullanımını düzenleyen 9/6/2004 tarihli 5187 sayılı Basın Kanunu TBMM’de kabul edilmiştir

31 Kanunla aynı zamanda İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)’ye Ek 13 Nolu protokol de dikkate alınarak Anayasadan ölüm cezalarına ilişkin hükümler çıkartılmıştır.

A. Uyum Paketleri İle Yapılan Düzenlemeler

1. Birinci Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³²

a. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu

765 sayılı Türk Ceza Kanununun 159. maddesinde “Devletin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif” suçuyla ilgili olarak öngörülen “bir yıldan altı yıla kadar ağır hapis” şeklindeki cezai müeyyide “bir yıldan üç yıla kadar hapis” olarak değiştirilmiş ve böylece düşünce ve ifade özgürlüğünün kapsamı genişletilmiştir.

Aynı Kanunun 312. maddesinde düzenlenen “suç işlemeye tahrik” suçuyla ilgili olarak maddede yer alan müeyyidelerden para cezaları metinden çıkartılmış, ayrıca maddenin ikinci fıkrasında ağırlaştırıcı sebep olarak yer alan husus “kamu düzeni için tehlikeli olabilecek şekilde” ifadeleriyle suçun unsuru haline getirilmek suretiyle düşünce ve ifade özgürlüğü genişletilmiştir.

b. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişiklikle örgüt ile ilgili her propagandanın değil, terör yöntemlerine başvurmaya özendirerek şekilde propaganda yapılması suç olarak düzenlenmiş ve bu değişiklikle suçun oluşması zorlaştırılarak düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında bir genişleme sağlanmış; keza aynı Kanunun 8. maddesinin üçüncü fıkrasında yapılan değişiklikle propaganda suçunun işlenmesi halinde ilgili radyo ve televizyon kuruluşunun yayından men edilebileceği süre 1-15 günden 1-7 güne indirilmiş, son fıkrada yer alan artırım oranı indirilmiştir. Bu değişikliklerle de düşünce ve ifade özgürlüğünün kapsamı genişletilmiştir.

2. İkinci Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³³

a. 5680 sayılı Basın Kanunu

Mülga 5680 sayılı Basın Kanununun Ek 1. ve Ek 2. maddelerinde yapılan değişikliklerle, basılmış eserlerin dağıtımının önlenmesi veya toplatılması hâkim güvencesine bağlanmış, suç teşkil eden yazının yayımlandığı mevkutenin kapatılma cezası ile sorumlular için düzenlenen cezai müeyyide miktar ve süre yönünden eyleme uygun olacak şekilde hafifletilmiştir.

³² 06/02/2002 tarih ve 4744 sayılı Kanun.

³³ 26/03/2002 tarih ve 4748 sayılı Kanun.

b. 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 101. ve 102. maddelerinde yapılan değişiklikle Anayasa Mahkemesinin, Devlet yardımı alan siyasî partiler için kapatma yerine, kapatma davasına konu olan fiillerin ağırlığına göre bu yardımdan kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebileceği öngörülmüş ve Anayasanın 69. maddesinin altıncı fıkrasında yapılan değişiklikle getirilen "odak" tanımı, Siyasî Partiler Kanununun 103. maddesine de alınmıştır.

c. 2908 sayılı Dernekler Kanunu

Mülga 2908 sayılı Dernekler Kanununda yapılan değişikliklerle, Anayasanın 33. maddesinde yapılan düzenlemeye ve 4721 sayılı yeni Türk Medenî Kanununa paralellik ve uyum sağlanmış ve bu suretle derneklere ilişkin özgürlükler genişletilmiştir.

d. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda özellikle Anayasanın 34. maddesinde 4709 sayılı Kanunla yapılan değişikliklere paralellik sağlanmış ve toplantı ve gösteri yürüyüşü alanındaki sınırlamalar kaldırılarak özgürlükler genişletilmiştir.

3. Üçüncü Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³⁴

a. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu

Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 159. maddesine eklenen bir fıkra ile düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında kalan ve eleştiri niteliği taşıyan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı hükme bağlanmıştır.

b. 2908 sayılı Dernekler Kanunu

Mülga 2908 sayılı Dernekler Kanununun 11, 12, 15, 40, 45, 46, 62. ve 73. maddelerinde değişiklik yapılarak, 39, 47. ve 56. maddeleri de yürürlükten kaldırılmak suretiyle; dernek kütüğü ve kayıt işlerinin İçişleri Bakanlığı bünyesinde ve tek elde toplanması sağlanmış, derneklerin denetiminde “yerrinde denetim” usulü değiştirilerek “beyana bağlı denetim usulü” getirilmiş, kamu görevlileri ile öğrencilerin dernek kurmalarının önündeki engel kaldırılmış ve ayrıca kurulan derneklerin yurt dışında ve yurt dışında kurulan derneklerin de ki faaliyetlerini kolaylaştırıcı hükümler getirilerek özgürlük alanı genişletilmiştir.

³⁴ 03/08/2002 tarih ve 4771 sayılı Kanun

c. 2762 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında KHK

2762 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Ek 3. maddesiyle yabancı ülkelerde kurulmuş olan vakıfların şube açmalarına imkân verilmiştir.

d. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 3. maddesinde yapılan değişiklikle yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmaları ve etkinliklerde yer almaları konusundaki sınırlamalar kaldırılmıştır. Keza, 10. maddede yapılan değişiklikle de Türk vatandaşları için toplantı düzenleme bildirim süresi yetmiş iki saatten kırk sekiz saate indirilerek toplantı ve gösteri yürüyüşleri konusundaki özgürlükler genişletilmiştir.

e. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4. maddesinde yapılan değişiklikle, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasının önündeki hukukî engeller kaldırılmış ve yayın imkânı güvence altına alınmış; madde de yer alan “kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında kişilerin özel hayatının yayın konusu yapılmaması” ve “karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa ve şiddet eğilimlerini körükleyici” ifadeleri madde kapsamından çıkartılarak özel hayatın gizliliğine ve ifade özgürlüğünün genişletilmesine yönelik düzenlemeler yapılmış; 26. maddesinde yapılan değişiklikle de yeniden iletim konusu açıklığa kavuşturularak, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesine uyum sağlanmıştır.

f. 5680 sayılı Basın Kanunu

5680 sayılı Basın Kanununun 5, 21, 22, 24, 25, 30, 33. ve 34. maddelerinde yer alan hapis cezaları yerine para cezaları ikame edilmiştir. Ayrıca 31. ve Ek 3. maddeleri yürürlükten kaldırılarak, basılmış eserlerin Türkiye’ye sokulması veya dağıtılmasının yasaklanması veya dağıtılmış olanların toplatılması konusunda idarî yetkiler kaldırılmış ve müsadereye ilişkin kararların Resmi Gazete’de yayımlanmasına ilişkin hüküm ilga edilmiştir.

g. 2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanunu

2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununun 1. ve 2. maddelerinde yapılan değişiklikle Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçeleri öğrenmelerinin önündeki hukukî engeller kaldırılmıştır.

4. Dördüncü Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³⁵

a. 5680 sayılı Basın Kanun

5680 sayılı Basın Kanununun 15. maddesinde yapılan değişiklikle, AİHM kararlarına uygun olarak, basın demokratik toplumdaki fonksiyonunu yerine getirmesi ve kamunun bilgilendirme hakkının kullanılmasının zedelenmemesi çerçevesinde haber kaynaklarını açıklamaya zorlanamayacağı hüküm altına alınmıştır.

b. 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 8, 11, 66, 98, 100, 102, 104. ve 111. maddelerinde yapılan değişiklikle, Anayasanın 69. maddesinde siyasi partilerin kapatılması şekillerinin yeniden düzenlenmesi ve “kapatma” yaptırımını yerine ilgili siyasi partinin “devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması” yaptırımının getirilmiş olması ve 149. maddesinde Anayasa Mahkemesince, siyasi partilerin kapatılmalarına karar verilebilmesi için gerekli oy niteliğinin “beşte üç oy çokluğu”na çıkarılması yönünde yapılan değişikliğe paralellik sağlanması hususu da göz önünde bulundurularak siyasi partilerin daha özgürce örgütlenebilmelerine imkân tanıyan düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişikliğe paralel düzenlemeler yapılmış, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının parti kapatma ile ilgili istemlerine karşı siyasi partilere Anayasa Mahkemesine itiraz edebilme imkânı getirilmiştir.

c. 2908 sayılı Dernekler Kanunu

2908 sayılı Dernekler Kanununun 5, 6, 16, 18. ve 44. maddelerinde yapılan değişikliklerle, Anayasanın 26. ve 33. maddelerinde yapılan değişikliklere paralellik sağlanmış ve derneklere ilişkin özgürlük alanları genişletilmiştir. Bu bağlamda; 5. maddede yapılan değişiklikle, kurulması yasak derneklerle ilgili kısıtlamalar kaldırılmış, 6. maddede yapılan değişiklikle, derneklerin yurtdışı temaslarında ve resmi olmayan yazışmalarında yabancı dilleri kullanabilmelerine imkân tanınmış, 16. maddede yapılan değişiklikle tüzel kişilere de derneklere üye olabilme hakkı tanınmış ve kurulan derneklerin yurtdışı faaliyetleri ve yurt dışında kurulan derneklerin Türkiye’deki faaliyetleri ile ilgili olarak Türk Medeni Kanununun 91. ve 92. maddelerinde değişiklik yapıldığından bu konudaki yeknesaklığın sağlanması açısından 11. ve 12. maddeler yürürlükten kaldırılmış, bu düzenlemelerle derneklere ilişkin özgürlükler genişletilmiştir.

d. 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun

³⁵ 02/01/2003 tarih ve 4778 sayılı Kanun

3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanununun 1, 2, 3, 4, 7. ve 8. maddelerinde yapılan değişikliklerle, Anayasanın 74. maddesinde yapılan değişikliklere paralel olarak yabancıların da dilekçe hakkından faydalanması imkânı getirilmiş, dilekçelere otuz gün içinde cevap verileceği ve cevapların da gerekçeli olacağı hükme bağlanmış, böylece, gerek yabancılarla ilişkin hak ve özgürlüklerin kapsamı genişletilmiş gerekse dilekçe sahiplerine cevap verilmesi konusundaki esaslar, hak ve özgürlüklerin güçlendirilmesi yönünde geliştirilmiştir.

e. 3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu

3686 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanununun 7. maddesinde yapılan değişiklikle, insan hakları ihlalleri ile ilgili başvurularda azami cevap süresi üç aydan altmış güne indirilerek başvuruların daha kısa sürede cevaplandırılması hukuki güvence altına alınmıştır.

f. 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu

4721 sayılı Türk Medenî Kanununun 91. ve 92. maddelerinde yapılan değişikliklerle, kurulan derneklere ilişkin Bakanlar Kurulundan izin alma prosedürü kaldırılmış ve yabancı derneklerin Türkiye'deki faaliyetlerine ilişkin olarak Bakanlar Kurulunda bulunan yetki, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığına verilmiştir.

5. Beşinci Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³⁶

a. 2908 sayılı Dernekler Kanunu

2908 sayılı Dernekler Kanununun 82. maddesinde yapılan değişiklikle, bu Kanunun 43, 45. ve 64. maddelerinde yer alan yükümlülüklere uymayanlar için öngörülen hürriyeti bağlayıcı ceza, para cezası olarak düzenlenmiştir. Böylece derneklere ilişkin özgürlükler genişletilmiştir.

6. Altıncı Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³⁷

a. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 55/A ve 149/A maddelerinde yapılan değişikliklerle, Yüksek Seçim Kurulunun özel radyo ve televizyon kuruluşlarına yönelik yaptırım yetkisi hafifletilmiştir.

³⁶ 23/01/2003 tarih ve 4793 sayılı Kanun

³⁷ 15/07/2003 tarih ve 4928 sayılı Kanun

b. 3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu

3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanununun 3, 6. ve 9. maddelerinde yapılan değişikliklerle, denetim konusundaki sınırlama sebepleri azaltılmış, Denetleme Kurulunun oluşumunda yer alan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği çıkartılmış ve yetkili merciin kararı bakımından hâkim güvencesi getirilmiştir.

c. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun

3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4, 15, 32. ve geçici 10. maddelerinde yapılan değişikliklerle, Türk vatandaşlarınca günlük yaşamda geleneksel olarak kullanılan farklı dil ve lehçelerde yayın yapılması imkânının hem kamu hem de özel radyo ve televizyon kuruluşları aracılığıyla sağlanması yasal güvenceye kavuşturulmuş ve 32. maddenin üçüncü fıkrasındaki “yedinci günden itibaren” ibaresi “yirmi-dört saat içinde” şeklinde yeniden düzenlenerek seçim dönemlerindeki yayın yasağının süresi daraltılmıştır.

d. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1. ve Geçici 10. maddelerinde yapılan değişikliklerle, terör suçunun oluşmasında cebir ve şiddet şartı getirilmiştir. Ayrıca düşünce ve ifade özgürlüğünün genişletilmesi bağlamında Terörle Mücadele Kanununun “propaganda” suçunu düzenleyen 8. maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

7. Yedinci Uyum Paketi İle Yapılan Düzenlemeler³⁸

a. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu

Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun; 159. maddesinde yapılan değişikliklerle, “Devletin manevi şahsiyetini alenen tahkir ve tezyif” suçunu işleyenlere verilecek hapis cezasının alt sınırı “bir seneden”, “altı aya” indirilmiş ve maddede tanımlanan eylemlerin yalnızca eleştirmek amacıyla yapılan düşünce açıklamalarını içermesi cezasızlık nedeni olarak kabul edilerek cezayı gerektirmeyeceği güvence altına alınmıştır.

426. ve 427. maddelerde yapılan değişikliklerle, “halkın ar ve haya duygularını inciten veya cinsî arzuları tahrik ve istismar eder nitelikte genel ahlâka aykırı” nitelikteki “basılı veya basılı olmayan eserler”le ilgili suçların oluşumunda, bilim ve sanat eserleri ile edebi değere sahip olan eserler bu

³⁸ 30/07/2003 tarih ve 4963 sayılı Kanun

maddelerin kapsamı dışında bırakılmış, ayrıca maddelerde öngörülen suç konu evrak ve eşyanın imhasını düzenleyen hükümler metinden çıkarılmıştır.

b. 353 sayılı Askerî Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu

353 sayılı Askerî Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununun 11. maddesinde yapılan değişiklikle, 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununun 58. maddesinde belirtilen Türk Ceza Kanununun askerleri isyan ve itaatsizliğe teşvik ile halkı askerlikten soğutma ve millî mukavemeti kırmak gibi fiillerle ilgili 153, 155. ve 161. maddelerinde düzenlenmiş suçların barış zamanında siviller tarafından işlenmesi halinde bu suçlara ilişkin davaların, askeri mahkemelerde görülmeyeceği hükme bağlanmış ve böylece askerî mahkemelerin sivil şahıslara ilişkin yetki alanı daraltılmıştır.

c. 2908 sayılı Dernekler Kanunu

2908 sayılı Dernekler Kanununun 1, 4, 8, 10, 16, 17, 31. ve 38. maddelerinde yapılan değişikliklerle, derneklerle ilgili özgürlük alanları genişletilmiş ve dernek kurma ile ilgili prosedür basitleştirilmiş olup, bu bağlamda, tüzel kişilerin de dernek kurabilmelerine imkân verilmiş, kişiye bağlı dernek kurma yasağıyla ilgili hükümler yürürlükten kaldırılmış, yüksek öğretim kurumlarında kayıtlı öğrencilere öğrenci dernekleri kurma konusunda daha geniş imkânlar verilmiş, tüm derneklere il, ilçe ve köylerde birden fazla şube açabilme yetkisi getirilmiştir.

d. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

Yapılan değişikliklerle, aynı günde aynı il sınırı içinde veya bir bölge valiliğine bağlı illerde birden fazla toplantı yapılmak istenmesi halinde toplantıların bir kısmını erteleme konusundaki azami süre “otuz” günden “on” güne indirilmiş³⁹, belli sebeplerle toplantı yasaklama sadece “suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması” durumuyla sınırlandırılarak bu konudaki ertelemeye ilişkin azami süre de “iki ay”dan “bir ay”a indirilmiş⁴⁰, valilerin belli sebeplerle il veya ilçelerde bütün toplantıların yasaklanması konusundaki yetkileri “suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması” durumuyla sınırlandırılarak erteleme ve yasaklama konusundaki azami süre “üç ay”dan “bir ay”a indirilmiştir.⁴¹

³⁹ Kanunun 15. ve 16. maddelerinde değişiklik yapılmıştır.

⁴⁰ Kanunun 17. maddesinde değişiklik yapılmıştır.

⁴¹ Kanunun 19. maddesinde değişiklik yapılmıştır.

e. 2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun

Kanunun 2. maddesinde yapılan değişikliklerle, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin mevcut kurslarda öğrenimine imkân sağlanmıştır. Ayrıca eğitim ve öğretimi yapılacak yabancı dillerin tespitinde Milli Güvenlik Kurulunun görüşünün alınması gerektiğine ilişkin hüküm madde metninden çıkarılmıştır.

f. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu

Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinde yapılan değişikliklerle, maddede düzenlenen propaganda suçunun oluşmasını zorlaştıracak şekilde “şiddete başvurmaya teşvik unsuru” madde metnine dahil edilerek, AİHM’nin bu alanda aradığı kriterler karşılanmıştır.

g. 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu

4721 sayılı Türk Medenî Kanununun 56, 64. ve 82. maddelerinde yapılan değişikliklerle, tüzel kişilere de dernek kurabilme imkânı getirilmiş ve bu düzenlemeye paralel bazı usul değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, aynı Kanunun 66. maddesinde yapılan değişikliklerle de, derneğe üye olan bir kişinin dernekten çıkmak istemesi durumunda bu talebini altı ay önceden bildirmesi gerektiğine ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmış, ayrıca, dernek şube kurucularının şubenin açılacağı yerde en az altı aydan beri ikamet etme zorunluluğuna ilişkin Dernekler Kanununun 31. maddesinin yürürlükten kaldırılmasına paralel olarak aynı hükmü içeren Türk Medenî Kanununun 94. maddesinin ikinci fıkrası da yürürlükten kaldırılmıştır. Tüm bu düzenlemelerle, dernek kurma konusundaki prosedürde kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmış ifade özgürlüğü kapsamında kalan bu özgürlükler genişletilmiştir.

B. 5187 sayılı Basın Kanunu ile Yapılan Düzenlemeler

Evrensel bir nitelik kazanmış olan iletişim alanının, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü ile onun temel araçlarından biri olan basın özgürlüğü kavramlarını yeniden ele almayı, bütün uygar ülkelerin benimsediği ilke ve kuralların içselleştirilip yürürlüğe konulmasını, gerekli ve zorunlu kıldığı. evrensel demokrasi anlayışının ortaya çıkardığı bir önemli kavramın bilgi edinme hakkı, doğru bilgiye ulaşma ya da başka bir deyişle gerçeği öğrenme hakkı olduğu, bu yeni bakış açısı karşısında düşünceyi açıklama özgürlüğü ve basın özgürlüğü, onu kullananlar açısından bir özgürlük olduğu kadar, gerçekleri öğrenmek özgürlüğüne sahip birey ve kitleler açısından da temel bir hak niteliğinde olduğu, çoğulcu, özgürlükçü, hoşgörülü, demokratik toplumlarda, düşünceyi açıklama özgürlüğü, sadece genel kabul gören ve zarar-

sız yahut önemsiz addedilen düşünceler yönünden değil, aynı zamanda halkın bir kısmı tarafından benimsenmeyen kural dışı, hatta endişe verici düşünceler için de geçerli olması gerekmektedir.⁴²

5680 sayılı Basın Kanunu, çok partili hayata geçişin doğurduğu ihtiyaçları karşılamak, basında demokratikleşmeyi sağlamak ve özgür bir basın düzeni oluşturmak amacıyla hazırlanmış ve belli bir süre de bu hedefe hizmet edebilmiştir. Ancak anılan Kanun, daha sonra bu amaçlarla bağdaşmayan ve basın yoluyla düşünce açıklama özgürlüğünü sınırlayan değişikliklere uğramış, bu değişiklikler Kanunun sistematiğini de bozmuştur. Belirtilen nedenlerle, günümüzün düşünce ve basın özgürlüğü kavramına ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun yeni bir basın kanununa ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla hazırlanan Tasarı, 5187 sayılı Kanun olarak 9/4/2004 tarihinde TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.

5187 sayılı Kanun, Avrupa Birliğine uyum sürecinde basın alanında yapılan ilk düzenleme, hatta bu alanı temel kanun olarak düzenleyen ilk düzenlemedir. Kanun ayrıca ifade özgürlüğü kavramı ile uyumlu olacak şekilde "basın özgürlüğü" kavramına yer yeren ilk temel düzenlemedir. Buna rağmen Bu Kanun da çok geçmeden eleştirilere maruz kalmış özellikle 19. maddesinde düzenlenen "Yargıyı etkileme" başlıklı maddesinin, soruşturma ve kovuşturma aşaması hakkında haber yapan ve mütalaa yayımlayanlara para cezası verileceği hükmü basın ve ifade özgürlüğüne aykırı olduğu yönünde sıkça eleştirilmiştir.⁴³

V. (2004-2013) YILLARI ARASINDA İFADE VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ ALANINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

A. Genel Olarak

Demokrasinin güçlendirilmesi, hukuk devletinin tesis edilmesi, temel hak ve özgürlüklerin çağdaş standartlara kavuşturulması, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesi, yargının hızlandırılması, güven veren bir adalet sisteminin tesis edilmesi amacıyla Türkiye'nin ihtiyaçları, AİHM ve diğer

⁴² Kanunun genel gerekçesinden <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm> (Erişim Tarihi 30/04/2013)

⁴³ İLKİZ Fikret; İfade Özgürlüğü ve Yeni Basın Yasası, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2007 İstanbul, s.207. Basın Kanununun 19. maddesi kamuoyunda Üçüncü Yargı Paketi olarak adlandırılan 02/07/2012 tarih ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Erteleme Hakkında Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

yüksek mahkemelerin kararları, uluslararası sözleşmelerin uygulanması, mukayeseli hukukta meydana gelen değişimler de dikkate alınarak Anayasa-da son on yılda 10 kez değişiklik yapılmış, ceza ve hukuk mevzuatı yenilenerek idari yargı alanında önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar kapsamında ifade ve basın özgürlüğü konusunda da önemli iyileştirmeler yapılmıştır. Tüm bu köklü değişiklikler Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan hukuk reformundan sonra bu güne kadar yapılan ve Yargı Reformu olarak adlandırılan ikinci ve en önemli kodifikasyon hareketidir.

2004 yılında başlayan bu kodifikasyon hareketiyle Türk toplumunun talepleri çerçevesinde son yıllarda demokratikleşme, insan hakları ve bu kapsamda ifade ve basın özgürlüğü alanında ve hukukun üstünlüğü konularında çok ileri derecede olumlu adımlar atılmış ve bu adımların neticeleri toplum tarafından kabul görmüştür. Bu zaviyeden bakıldığında, eskiden tabu olarak kabul edilen birçok konu artık rahatlıkla konuşulabilir ve tartışılabilir hale gelmiştir. Ancak yine de Türk toplumunun talepleri bununla sınırlı kalmamıştır. Zira, Türkiye yasa ve uygulamalarının evrensel insan hakları ve ifade özgürlüğüne ilişkin standartları yakalayınca kadar bu tür taleplerin devam edeceği anlaşılmaktadır.

Yargı Reformu kapsamında ifade ve basın özgürlüğü konusunda, kamuoyunda yargı paketleri olarak bilinen bu alanda çeşitli kanunlarda mevzuat değişikliği öngören düzenlemeler, Üçüncü ve Dördüncü Yargı Paketleri’nde yapılmıştır.

Üçüncü Yargı Paketi olarak adlandırılan 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanun 02/07/2012 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilip, 05/07/2012 tarihli ve 28344 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yargı hizmetlerinin hızlandırılmasına yönelik yapılan düzenlemelerin devamı niteliğinde olan bu Kanun ile aynı zamanda basın ve ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması hedeflenmiştir.

Dördüncü Yargı Paketi olarak adlandırılan 6459 sayılı Kanun ile, insan haklarına saygı ve bu konuda ortaya çıkan aksaklıkları iç hukukumuzda çözüme bağlama ilkelerinin gereğinin yerine getirilebilmesi ve Türkiye’nin AİHM önündeki davalar açısından görünümünün daha iyi bir noktaya taşınabilmesi amacıyla, AİHS tarafından koruma altına alınan hakların ihlaline sebebiyet verebilen çeşitli kanunlardaki ilgili hükümlerde değişiklik yapılması ve söz konusu olabilecek ihlal durumlarının ortadan kaldırılması hedeflendiği, böylece, insan haklarına saygılı her devletin yapması gerektiği gibi, bir yandan bu alanda ortaya çıkan aksaklıklar kendi iç hukukumuzda çözüme

bağlanırken, diğer yandan da Türkiye'nin AİHM kararları açısından görünümünün daha iyi bir noktaya taşınabilmesi amacıyla⁴⁴ 11/04/2013 tarihinde TBMM'de 6459 sayılı İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun kabul edilmiştir. Kanunla İnsan hakları ve özellikle ifade ve basın özgürlüğü alanında önemli değişiklikler yapılmıştır.

B. İfade ve Basın Özgürlüğü Alanında Yapılan Mevzuat Düzenlemeleri

İfade ve basın özgürlüğü konusunda uygulamada yaşanan sorunlar ve özellikle AİHM'nin Türkiye aleyhine vermiş olduğu kararları ve AB organları ve diğer uluslararası bağımsız insan hakları izleme örgütlerinin Türkiye hakkındaki rapor ve değerlendirmeleri dikkate alınarak Adalet Bakanlığı içerisinde çeşitli birim temsilcilerinin katılımıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu çalışma grubu bazı AB ülkelerindeki kanun metinlerini taramış ve uygulamada çıkan sorunları da düşünerek AB'nin talep edip etmemesine bakılmaksızın Türk Ceza Kanunu'nda ifade ve basın özgürlüğüne taalluk eden maddelerine ilişkin değerlendirme ve öneriler içeren bir ön çalışma yapmıştır.

Bu çalışma neticesinde, ifade ve basın özgürlüğüne ilişkin bazı maddelerde herhangi bir sorun olmadığı, hatta bazı maddelerin (örneğin TCK nun 305 inci maddesi) AB tarafından eleştirilmesine rağmen bugüne kadar bir uygulamasının olmadığı tespit edilmiştir. Ancak bazı maddelerin uygulamada ciddi mağduriyetlere sebep olduğu tespit edilerek çözüm önerileri üretilerek hazırlanan raporlar siyasi iradenein takdirine sunulmuştur.

1. Türk Ceza Kanununda Yapılan Temel Düzenlemeler

2005 yılında Ceza adalet sisteminde yapılan köklü değişiklikler de ifade ve basın özgürlüğü alanında AİHM ve diğer yüksek mahkemelerin kararları, uluslararası sözleşmeler ve standartlar, mukayeseli hukukta meydana gelen değişimler de dikkate alınarak Ceza mevzuatında düzenlemeler yapılmıştır. Fakat zaman içerisinde mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan birtakım sorunlar yaşanması üzerine bu konuda gerekli değişiklikler de yapılmıştır.

Bu değişiklikleri ve değişikliklerin neleri getirdiğini kısaca şu şekilde ifade edebiliriz.

⁴⁴ Kanunun Genel Gereğesinden <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss456m.htm> (Erişim Tarihi 30/04/2013)

a. Bu değişikliklerin en önemlilerinden birisi ve belkide en çok tartışılanı, Türk Ceza Kanununun “Türklüğü, Cumhuriyeti, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” kenar başlıklı 301. maddesidir. Bu maddenin uygulanması ve maddede korunan değer ve kurumların ne olduğu, kavramların ne anlama geldiği konusunda madde metni ve uygulamada tereddütler⁴⁵ ortaya çıkması sonucunda, ifade özgürlüğünü kısıtladığı yönünde çok ciddi eleştirileri yapılmıştır. Bu nedenle, uluslararası düzenlemeler ve uygulamalar dikkate alınarak 30/04/2008 tarihli ve 5759 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamalarının suç oluşturmayacağı hükmü madde metninde muhafaza edilerek bu suçtan dolayı soruşturma yapılması Adalet Bakanının iznine bağlanmıştır. Bu suretle uygulamada yaşanan yorum farklılıklarının tek elden gözden geçirilerek yorumlanması ve ancak eleştiri sınırlarını aşan bir hakaret söz konusu olduğunda bu konuda soruşturma yapılmasının yolu açılmıştır. Ancak bu şekilde yapılan bir düzenleme de; böyle bir takdirin siyasetin temsilcisi olan Adalet Bakanına bırakılmasının iktidarın anlayışına göre değişebileceği ifade ve basın özgürlüğü konusunda kalıcı bir çözüm getirmediği eleştirilerine maruz kalmaktadır.

b. 6352 Sayılı Kanunla Türk Ceza Kanununda özel hayatın gizliliğini korumaya dair 132, 133 ve 134 üncü maddelerinde yapılan değişikliklerle, mevcut hapis cezaları artırılarak suçun işlenmesinde caydırıcılığı sağlanması ve özel hayatın korunması amaçlanmaktadır. Ayrıca, ifade ve basın özgürlüğü kapsamında, suçun basın ve yayın yoluyla işlenmesi hâlinde cezaların artırılacağına ilişkin hükümler kaldırılmakta, hukuka uygun olarak yapılan dinlemelerin, hukuka aykırı olarak ifşa edilmesi de suç olarak düzenlenmiştir. 5237 sayılı Kanunun 132, 133 ve 134 üncü maddelerinde yapılan değişikliklerle, “İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de aynı cezaya hükmolunur.” cümlesi eklenmiştir. Bu suretle, hukuka aykırı olarak ifşa edilmiş olan haberleşme içeriklerinin basın ve yayın yoluyla yayımlanması halinde de, failerin bu fıkra hükmüne göre cezalandırılmasına imkân tanınmıştır. Ancak, belirtmek gerekir ki, bu hükme göre cezaya hükmedebilmek için, haber verme hakkının sınırlarının aşılması gerekir. Bu itibarla, hukuka aykırı olarak ifşa edilmiş olan haberleşme içeriklerinin haber verme hakkının sınırları dâhilinde haber konusu yapılması, söz konusu suçu oluşturmayacaktır. Yapılan değişiklikle bu suçların cezaları artırılarak suçun işlenmesinde caydırıcılığı sağlanması ve özel hayatın korunması amaçlanmıştır.

⁴⁵ SANCAR YALÇIN Türkan; Yine Düşünce Özgürlüğü, Yine 301. Madde, Hukuki Perspektifler Dergisi, sayı 9, s.132.

c. Basın ve yayın özgürlüğünün genişletilmesi amacıyla soruşturmanın gizliliğini ihlal ve adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçları yeniden düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanununun 285 ve 288 inci maddelerinde yapılan değişikliklerle, soruşturmanın gizliliğinin ihlal ve adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçlarıyla ilgili olarak dile getirilen “basın mensupları hakkında, suçun unsurlarının belirgin olmaması nedeniyle çok sayıda soruşturma ve kovuşturma yapıldığı ve bu hususun basın ve ifade özgürlüğünü olumsuz yönde etkilediği” şeklindeki eleştirilerin giderilmesi amacıyla düzenleme yapılmıştır.

Türk Ceza Kanununda düzenlenen adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçunun unsurları daha belirgin bir şekilde düzenlenerek özellikle basın yayın mensupları tarafından, görülmekte olan bir davayla ilgili yapmış oldukları yorumların ve açıkladıkları görüşlerinden dolayı haklarında soruşturma ve mahkumiyet nedenleri ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Yapılan değişiklikte görülmekte olan bir davada veya yapılmakta olan bir soruşturmada, hukuka aykırı bir karar vermesi veya bir işlem tesis etmesi ya da gerçeğe aykırı mütalâada veya beyanda bulunması için, yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunmak, suç olarak tanımlanmıştır. Yapılan açıklamanın, yargı görevi yapanın hukuka aykırı bir karar vermesi veya bir işlem tesis etmesi; bilirkişinin veya tanığın gerçeğe aykırı mütalâada veya beyanda bulunması amacına yönelik olması gerekmektedir. Suçun oluşması bakımından, yapılan açıklamanın alenî olması gerekmekte olup, açıklamanın yazılı veya sözlü olması ya da basın ve yayın yoluyla yapılması önem taşımamaktadır.

d. Yine uygulamada önemli bir sorun olarak karşımıza çıkan hususlardan biriside “Suçu ve suçluyu övme suçu” dur. Yapılan düzenleme ile, bu suçun unsurları yeniden düzenlenerek suçun işlenmesi unsurları bakımından zorlaştırılmıştır. 5237 sayılı Kanunun 215. maddesinde yapılan değişiklikte, kamu düzeni açısından açık ve yakın bir tehlikenin ortaya çıkmaması hâlinde, yapılan açıklamaların “suçu ve suçluyu övme” suçunu oluşturmayacağı düzenlenmiştir.

e. Yine yapılan düzenleme ile örgüt propagandası yapma suçunun unsurları yeniden düzenlenmiştir. 5237 sayılı Kanunun 220. maddesinin sekizinci fıkrasında yapılan değişiklikte, Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinde yapılan düzenlemeye paralel olarak örgütün propagandası suçunun unsurları yeniden belirlenmekte ve hangi fiillerin propaganda suçunu oluşturacağı hususu daha somut hale getirilerek AİHM standartlarıyla uyum sağlanmaktadır. Ayrıca, aynı maddenin altıncı fıkrasına eklenen cümle ile bu fıkranın sadece silahlı örgütler hakkında uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

f. Halkı askerlikten soğutma suçunun unsurları yeniden düzenlenmiştir. 5237 sayılı Kanunun 318. maddesinde yapılan değişiklikle, askerlik hizmetini yapanları firara sevk edecek veya askerlik hizmetine katılacak olanları bu hizmeti yapmaktan vazgeçirecek şekilde teşvik veya telkinde bulunanların cezalandırılması öngörülerek suçun unsurları somutlaştırılmıştır.

g. AİHM tarafından verilmiş bazı ihlal kararları hakkında yargılamanın yenilenmesi yolu açılmıştır. 5271 sayılı Kanunun 311. maddesinin ikinci fıkrası gereğince, ceza hükmünün, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin tespit edilmiş olmasına rağmen, bazı başvurular için yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilememektedir. Bu durumun önlenmesi için, 4/2/2003 tarihi itibarıyla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde derdest olup da, sonradan ceza hükmünün İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiği tespit edilen kararlar açısından da yargılamanın yenilenmesi yolunun açılması sağlanmıştır..

2. Terörle Mücadele Kanununda Yapılan Düzenlemeler

a. 6352 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, özellikle ifade özgürlüğü bağlamında basın yayın mensupları tarafından da işlenebilen basit terör suçlarına ertelenebilme ve adli para cezasına çevrilebilme imkanı getirilmiştir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 13. maddesi yürürlükten kaldırılmak suretiyle, Terörle Mücadele Kanunu kapsamında kalan suçlardan mahkûmiyet durumunda verilen cezaların, genel hükümler çerçevesinde ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve diğer seçenek yaptırımlara çevrilmesi imkânı getirilmiştir. Böylece, terör suçlarından dolayı 2 yılın altında hapis cezası alan kişilerin hürriyetlerinden mahrum olmaları ve terörist damgası yemeleri nedeniyle bu kişilerin terör örgütleriyle olan bağlantıların artmasından kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesi amaçlanmıştır.

b. Basın ve ifade özgürlüğü alanındaki sorun teşkil eden ve en çok eleştirilen sınırlamalardan birisi de ileriye yönelik yayın durdurma cezasının varlığı idi. Yapılan düzenleme ile süreli yayınların önceden durdurulması kaldırılarak basın ve yayın özgürlüğünün kapsamı genişletilmiştir. Bu amaçla 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 6. maddesinin beşinci fıkrası yürürlükten kaldırılarak terör örgütünün faaliyeti içerisinde suç işlemeye alenen teşvik, işlenmiş olan suçları ve suçluları övme veya terör örgütünün propagandasını içeren süreli yayınlar hakkında 15 günden 1 aya kadar verilebilen yayın durdurmaya ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılarak süreli yayınlar

hakkında yayın durdurma cezasının uygulanmayacağı öngörülmüştür.

c. Terör örgütlerinin bildiri ve açıklamalarını basma veya yayınlama suçunun unsurları yeniden düzenlenmiştir. Değişiklikle, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 6. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçun unsurları yeniden düzenlenerek her bildiri ve açıklamanın değil, cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemleri meşru gösteren veya bu yöntemleri öven ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik eden, bildiri ve açıklamaların basılması ve yayınlanması suç olarak kabul edilmiştir. Düzenlemeyle, suçun unsurları daha somut hale getirilerek ifade özgürlüğü alanında AİHM standartlarıyla uyum sağlanması amaçlanmıştır.

d. Türkiye’de ifade ve basın özgürlüğü bakımından en önemli ve sorunlu alanlardan birisi de “terör örgütünün propagandası suçu”dur. Bu suçun Türkiye’nin suç ve ceza politikası bakımından değerlendirdiğimizde, geçirdiği aşamalar, Avrupa Birliği müzakere süreci ve terörle mücadele sürecindeki denge ve dalgalanmalara paralel olarak sürekli değişmiş olduğunu görmekteyiz. En son yapılan değişiklikle 3713 sayılı Kanunun 7. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan terör örgütünün propagandasını yapma suçunun unsurları yeniden düzenlenmiş, terör örgütlerinin; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya bu yöntemleri övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapma suç olarak kabul edilerek suçun unsurları daha somut hale getirilmiş, ayrıca terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına bazı suçları, (Örneğin bildiri ve açıklamaları basma, propaganda ve kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma), işleyenlerin TCK’nın 220/6 maddesinden ayrıca ceza almalarının önüne geçilmiştir.

3. Basın Kanununda Yapılan Düzenlemeler

a. 6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle geçmiş dönemde basılı yayınlarla ilgili olarak verilen toplama yasaklama ve satışın engellenmesi kararları ortadan kaldırılarak basın ve yayın özgürlüğü genişletilmiştir. Kanunla 5187 sayılı Basın Kanununa geçici bir madde eklenmiştir. Farklı tarihlerde çeşitli mahkemelerce verilen ve bir kısmı da sonradan ortadan kaldırılan basılı eserler hakkında çok sayıda toplama kararı bulunmaktaydı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları doğrultusunda, basın ve ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılması amacıyla 31 Aralık 2011 tarihine kadar verilen söz konusu kararların kendiliğinden hükümsüz kalacağına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır.

b. Basın ve yayın yoluyla işlenen suçlarda dava açılabilmesi için öngörülen süreler Anayasa Mahkemesinin iptal kararı doğrultusunda yeniden dü-

zenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 06/07/2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 28/04/2011 tarihli ve 2009/66 sayılı kararıyla, 5187 sayılı Kanunun 26. maddesindeki iki aylık dava açma süresini, yeterli ve makul bir süre olması nedeniyle Anayasanın 2. ve 36. maddelerine aykırı bularak iptal etmiş ve iptal hükmünün, kararın Resmi Gazete’de yayımlanmasından bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir⁴⁶.

İptal Kararı üzerine, Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan 2/7/2012 tarihli ve 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanunun (3. Yargı Paketi), Hükümet Tasarısı metninde dava açma sürelerinin günlük süreli yayınlar yönünden altı ay, diğer basılmış eserler yönünden bir yıl şeklinde olması öngörülmüş olsa da, kanunlaşan metinde dava açma süreleri günlük süreli yayınlar yönünden dört ay, diğer basılmış eserler yönünden altı ay şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca aynı fıkra da yapılan değişiklikle bu sürelerin bir muhakeme şartı olduğu belirtilmiş ve bu süreler geçtikten sonra dava açılma- yacağı hususu hükme bağlanmıştır.

c. 6352 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, 5187 sayılı Basın Kanunu- nunun 19. maddesinde düzenlenen “Yargıyı etkileme” başlıklı maddesi soruş- turma ve kovuşturma aşaması hakkında haber yapan ve mütalaa yayınlayan- lara para cezası verileceği hükmü basın ve ifade özgürlüğüne aykırı olduğu gerekçesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴⁶ Kararın gerekçesi nde “Yasakoyucu basın suçlarında dava açılmasını belirli bir süreyle sınırlama konusundaki takdir yetkisini, Anayasa’da belirlenen kurallara bağlı kalmak ve adalet, hakkaniyet ve kamu yararı ölçütlerini gözetmek koşuluyla kullanabilecektir. Bir başka ifadeyle, bir yandan basın mensuplarının uzun süre ceza tehdidi altında bulunma- larına engel olunması, diğer yandan da suçtan mağdur olanların hak arama özgürlükle- rinin zarar görmemesi amacıyla basın suçlarında dava açma süresinin makul bir süre olarak belirlenmesi suretiyle, basın hürriyeti ile hak arama hürriyeti arasında adil bir dengenin kurulması gerekmektedir. Yine, basın suçlarında Cumhuriyet savcılığınca re’sen dava açılmasıyla korunmak istenen hukuki yarar ile basın hürriyetinin korunma- sındaki hukuki yarar arasında da makul bir dengenin bulunması gerekir. 5271 sayılı Ce- za Muhakemesi Kanunu’nun 174. maddesinde iddianamenin kabulü için öngörülen on beş günlük sürenin dava açma süresine dahil olması, iddianamenin iadesinden sonra ye- niden iddianamenin düzenlenmesi, şüphelinin ifadesinin alınması, adli para cezasını ge- rektiren suçlarda ön ödeme önerisinde bulunulması gibi durumlarda itiraz konusu ibare- de öngörülen iki aylık dava açma süresinin fiili olarak kısılması ve buna bağlı olarak sü- renin kaçırılması sonucunun da doğabileceği, ayrıca dava açmanın Cumhuriyet savcısın- ın inisiyatifinde bulunduğu da gözetildiğinde, itiraz konusu ibarede yer alan iki aylık da- va açma süresinin yeterli ve makul bir süre olmadığı açıktır.” ifadeleri yer almaktadır.

4. Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlarda Dava ve Cezaların Erte-lenmesine İlişkin Kanunla Yapılan Düzenlemeler

Temel hak ve hürriyetlerden kabul edilen ifade ve basın özgürlüğü, ço-ğulcu demokrasilerde vazgeçilmez ve devredilemez bir hak olarak kabul edilmektedir. İleri demokrasilerin “olmazsa olmaz şartı” olan ifade ve basın hürriyeti, birçok hak ve hürriyetin temeli, kişisel ve toplumsal gelişmenin kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, ifade hürriyeti, birçok uluslararası belgeye konu olmuş, Anayasamızda da ayrıntılı düzenlemelere tâbi tutulmuştur. Bu özgürlüğün kullanım araçlarından biri de basın yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıdır. Bu araçların, amacına uygun olarak işlevlerini yerine getirmeleri bakımından korunmaları demokratik toplum-larda asıl olup, bu anlamda basın ve yayın özgürlüğü önündeki engeller kal-dırılarak ve güvenceler sağlanarak, haber ve düşüncüyü özgür kılmak hedef-lenmektedir. Bu nedenle, basın yayın yoluyla işlenen suçlara ilişkin dava ve cezaların infazının ertelenmesi ilişkin bazı düzenlemeler yapılması toplumsal barışın sağlanması ve sürdürülmesi bakımından büyük bir önem taşımakta-dır.

Kanunla, 31 Aralık 2011 tarihine kadar basın yayın yoluyla ya da sair düşünce ve kanaat açıklama yöntemleriyle işlenmiş olup; adli para cezasını ya da üst sınırı beş yıldan fazla olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı; soruşturma evresinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesine, kovuşturma evresinde, kovuşturmanın ertelenmesine, kesinleşmiş olan mahkûmiyet hükümlerinin infazının ertelenmesine, karar verilmesi imkânı getirilmiştir.

C. Yapılan Diğer Çalışmalar

a. AİHM önündeki olumsuz tablonun değiştirilmesi amacıyla, 2011 yılı-nın Haziran ayında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki savunmalar-ın ve kararların icrası sürecinin tek elden yürütülmesi için, Adalet Bakanlığı bünyesinde İnsan Hakları Daire Başkanlığı kurulmuştur. 26 Ağustos 2011 tarihli ve 650 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile de bu Başkan-lık yasal statüye kavuşturulmuştur.

Söz konusu KHK ile ilk kez, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapı-lacak savunmaların hazırlanmasından ve bu Mahkeme tarafından verilen kararların icra sürecinin takibinden yasal olarak sorumlu bir birim kurulmuş-tur.

b. İhlal kararlarına neden olan insan hakları sorunlarının ve çözüm yolla-rının tespit edilmesi amacıyla, Adalet Bakanlığı koordinesinde, 15-17 Kasım 2011 tarihlerinde “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Kararları,

Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı yüksek düzeyli bir konferans ve Çalıştay düzenlenmiş. Çalıştay'a, AİHM ve Avrupa Konseyi'nde çalışan uzmanların yanısıra, başta yüksek mahkeme hakimleri olmak üzere ilgili kamu kurumlarının temsilcileri katılmıştır. Çalıştay'da, ihlal konuları, idari aşamadan yargı kararıyla sonuçlanmasına kadar izlediği süreçteki bütün boyutlarıyla incelenmiş ve dördüncü yargı paketinin temelleri bu Çalıştay'da atılmıştır.

c. Ayrıca, 2011 yılı Kasım ayında gerçekleştirilen Çalıştay sonuçları ışığında Adalet Bakanlığı tarafından, AİHM tarafından verilen ihlâl kararlarına konu alanlarda yapılması gereken faaliyetlerin ve alınması gereken önlemlerin hayata geçirilmesi, insan hakları ihlallerinin tekrar gerçekleşmemesi için mevzuatta ve uygulamada alınabilecek tedbirlerin belirlenmesi amacıyla bir Eylem Planı hazırlanmıştır. 14 ana amaçtan oluşan Eylem Planının bir başlığı da “İfade ve medya özgürlüğünün en geniş manada sağlanması”dır.

Eylem Planında belirlenen amaçların gerçekleştirilebilmesi için belirlenen hedefler, Eylem Planının uygulanabilir olması ve beklentileri karşılama- sı için açık ve sonuç almaya yönelik hedefler olarak belirlenmiştir. Belirlenen her bir hedefin altındaki açıklama ve faaliyetlerle de söz konusu amaçların gerçekleştirilmesi ve hedeflere ulaşılabilmesi için takip edilecek somut ve etkili adımlar ortaya konulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Eylem Planının kısa süre içinde Bakanlar Kuruluna sunulması hayata geçirilmesi, bilahare eylem planının gerçekleşme durumunun Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığınca izlenerek söz konusu faaliyetlerin hayata geçirilmesi beklenmektedir.

d. Avrupa Konseyi'yle işbirliği halinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Yargıtay ve Danıştay'ın ortaklığında sekreteryası Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığınca “ İfade ve Medya Özgürlüğü Projesi” yürütülmektedir Söz konusu proje ile, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında ortaya konulan standartlar doğrultusunda ifade ve medya özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması amaçlanmaktadır.

1 Mayıs 2012 tarihinde başlayan proje kapsamında; ifade ve medya özgürlüğünün korunması bağlamında, İngiltere, Almanya ve İspanya'ya çalışma ziyareti gerçekleştirilerek, bu şekilde, iyi uygulama örneklerinin araştırılması ve ülke uygulamaları açısından kıyas yapma imkânı elde edilmesi planlanmıştır. Yargıtay, Danıştay, TMK'nın 10. maddesine göre yetkili hâkim ve savcılar, basın suçlarına bakan hâkim ve savcılar, Adalet Bakanlığı ile Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'ndan toplam 120 hâkim ve savcı, bu çalışma ziyaretlerine katılmışlardır.

Proje kapsamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) Türk Hukuk Sisteminde daha etkin uygulanmasını sağlamak ve bu amaçla ulusal ve uluslararası uzmanlarla fikir alışverişinde bulunma gayesiyle İstanbul, Ankara, İzmir ve Erzurum olmak üzere dört şehirde toplam 320 hâkim ve savcının iştirak ettiği toplantılar gerçekleştirilmiştir.

e. AİHM içtihatlarında ortaya konulan standartlar doğrultusunda ifade ve medya özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılmasının amaçlandığı “İfade ve Medya Özgürlüğü Projesi” kapsamında 5 Şubat 2013 tarihinde Ankara'da Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Adalet Bakanı, yüksek mahkeme başkan ve üyeleri ile AİHM hukukçularının yanı sıra yerli ve yabancı akademisyenler ve medya mensuplarında da katılımıyla “İfade ve Medya Özgürlüğü Üst Düzeyli Konferansı” düzenlenmiştir. Konferansta konunun uzmanları tarafından sorunlu alanlar analiz edilerek çözüm önerileri üzerinde tartışılmıştır.

f. Türkiye Adalet Akademisi'nin Hollanda Büyükelçiliği ile işbirliği içerisinde “**Yargıda İfade Özgürlüğüne Yönelik Farkındalığın Artırılması Projesi**” yürütülmektedir. Yargısal faaliyette bulunan kişilerde ifade özgürlüğüne yönelik farkındalığı arttırmayı amaçlayan proje kapsamında öncelikle yargıda ifade özgürlüğüne yönelik algılama yapıları ve farkındalık düzeylerine yönelik bir alan araştırması (20 hâkim ve savcı ile yüz yüze görüşme ve 150 hâkim/savcı adayına yönelik anket çalışması) yapılmıştır. Daha sonra bu çalışmanın bulguları göz önünde bulundurularak Türkiye Adalet Akademisi müfredatında kullanılmak üzere bir eğitim modülü oluşturulmuş ayrıca 2-6 Ocak 2013 tarihinde eğitimcilerin eğitimi programı düzenlenmiş, Yargıtay tetkik hakimleri ve Türkiye Adalet Akademisi koordinatör hakimleri ile Adalet Bakanlığı yönetici ve tetkik hakimlerinden oluşan toplam 15 kişi Türkiye Adalet Akademisi eğitici havuzuna katılmışlardır.

g. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından “Hakim ve Savcıların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Hakkındaki Farkındalıklarının Arttırılması Projesi” yürütülmektedir. Projenin 2012-2014 yıllarında gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Projenin amacı; hâkim ve savcıların, yargılama faaliyetleri sırasında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile güvence altına alınan hak ve özgürlüklere ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihat ve yorumlarını göz önünde bulundurmalarını sağlamaktır. Proje kapsamında, ilk derece mahkemelerinde görev yapan hâkim ve savcılar, Yargıtay ve Danıştay tetkik hâkimleri ve savcılar ile diğer birimlerin temsilcilerden oluşacak katılımcılar, AİHM uzman hukukçuları ve Türkiye adına AİHM'de savunma görevini üstlenen Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü İnsan Hakları Daire Başkanlığı yetkilileriyle görüşecekler ve yürütme kurulu tarafından karar verilen konular üzerinde karşılıklı

sunumlar gerçekleştirilecektir. Yurt içinde yapılacak çalışma toplantılarının yanı sıra 3 yıl içerisinde (2012-2014) AİHM’e 18 ziyaret yapılması ve bu ziyaretlere toplam 720 hakim ve savcının katılması öngörülmüştür. Bu ziyaretlerden ilk ikisi 2012 yılı Kasım ve Aralık aylarında gerçekleştirilmiş olup 8’er ziyaret ise 2013 ve 2014 yıllarında AİHM’in uygun göreceği tarihlerde gerçekleştirilecektir.

Çalışma ziyareti sırasında AİHM’de görevli hukukçular tarafından ifade özgürlüğüne ilişkin AİHM içtihatlarıyla belirlenen standartlar ve Türkiye açısından yaşanan sorunlu alanlar konusunda sunumlar yapılmakta ve bu şekilde uygulayıcılar nezdinde AİHM kararlarına ilişkin farkındalık oluşturularak uygulamanın bu şekilde yerleştirilmesi hedeflenmektedir.

VI. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Özellikle son on yılda Avrupa Birliği uyum süreciyle başlayıp devam eden yargı reformu düzeyinde hukuk ve ceza alanında temel kanunlarda değişiklik öngören yukarıda izah ettiğimiz çok önemli ve oldukça geniş bir alanı kapsayan düzenlemeler yapıldığını görmekteyiz.

Yargı reformu kapsamında yapılan bu temel düzenlemeler ifade ve basın özgürlüğü alanını da kapsamaktadır. Demokratikleşme ve temel hak ve özgürlüklerin gelişmesi bakımından bu güne kadar yapılan tüm bu düzenleme ve iyileştirmelere rağmen ifade ve basın özgürlüğü konusunda hala mevzuat ve uygulamadan kaynaklanan sorunlar bitmiş değildir. Tarihsel bakımdan çok eskiden beri var olan bu sorunun modern zamanlarda elde ettiği kazanımlara rağmen tamamen biteceğini söylemek de mümkün değildir. Ancak sistematik bir sorun olmaktan çıkma ve sorunun en az düzeye indirilebileceğini söylemek iyimserliğinde bulunabiliriz. İnsanlık tarihinin bu güne kadar ki gelişim ve kazanımları bize gösteriyor ki bu sorun iktidar mücadelesinin var olduğu her rejimde, anayasal demokrasiyi benimseyen rejimlerden otoriter ve totaliter rejimlere kadar, az veya çok sorun olmaya devam edecektir. Mevzuattan kaynaklanan sorunlar yapılan düzenlemelerle zaman içerisinde kolaylıkla giderilebilir. Fakat ifade ve basın özgürlüğü sorunu başta yönetim, yargı ve toplum zihniyeti olmak üzere çok boyutlu bir yaklaşım ve değişimle çözümlenebilir veya sorun olmaktan çıkarak toplum, siyasal rejim ve yargı alanında yerleşip kökleşebilir.

Türkiye’deki siyasal rejim, iktidarların demokrasi ve hukuk devletine sahip çıkma anlayışı ve kültürü, mevzuat ve uygulamadaki sorunları özgürlükler lehine çözüme makamında olan yargı organları ve bunların mensuplarının, hepsinden önemlisi bu hak ve özgürlüklerin talibi ve temel savunucusu olması gereken toplumun gelişmişliği, demokrasi, temel hak ve özgürlüklere

sahip çıkma kültürü bu konuya yaklaşımın sağlıklı gelişmesine önemli katkılar sunacak ve uzun vadede sorun olmaktan çıkaracaktır.

Başka bir ifadeyle, Türkiye’de insanımıza herhangi bir baskı ve müdahaleye maruz kalmadan, kendini meşru bir şekilde ifade edebilme hakkının evrensel ölçülerde tanınması ve sorunsuz bir şekilde uygulanması, sağlıklı bir birey ve toplumun varlığı, gelişmesi ve devamlılığı için önemli olduğu kadar, ortaya konulan düşüncelerin gelişmesi, çeşitlenmesi, yenilenmesi ve düşünce dünyasının bu suretle elde edeceği zenginlik özellikle bugünlerde ve her zaman ihtiyaç duyduğumuz toplumsal barış, hoşgörü ve uzlaşma ve ifade ve basın özgürlüğünün sorun olmaktan çıkması bakımından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- ARSLAN Zühtü; İstisnanın Normalleş(tiril)mesi, Terör ve İfade Özgürlüğü: Türkiye Tecrübesi Üzerine Notlar, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul.
- BAREBDT Eric; Freedom of Speech, Oxford Üniversty Press, 1985.
- BEYDOĞAN Ayhan T.; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türk hukukunda Siyasi İfade Hürriyeti, Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2003,
- BİLGİN Ayhan; Güvenlik-Özgürlük: Yanlış Bir Denklem, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul.
- BURY, John Bagnell; Düşünme ve Konuşma Özgürlüğü, (Çev; Mahmut Özdil), Safa Yayınları, İstanbul.
- ERDOĞAN Mustafa; İfade Özgürlüğü ve Sınırları, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul.
- İLKİZ Fikret; İfade Özgürlüğü ve Yeni Basın Yasası, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul.
- KORKUT Levent; Basın Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul.
- MİLL John Stuart; A System of Logic: Ratiocinative and Inductive, Longmans, Green ve Co. Publishing, NY, USA, 1930.
- REDMOND Sophie; İfade Özgürlüğü Hakkını Düzenleyen Uluslararası Standartlar Düzeni, İfade Özgürlüğü, İlkeler ve Türkiye, İletişim Yayınları, 1.Baskı, 2007 İstanbul.
- SADURSKİ Wojciech; İfade Özgürlüğü ve Sınırları, (Çev: M. Bahattin Seçilmişoğlu), Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2002.
- SANCAR YALÇIN Türkan; Yine Düşünce Özgürlüğü, Yine 301. Madde, Hukuki Perspektifler Dergisi, sayı 9.
- SCHAUER, Frederick; İfade Özgürlüğü: Felsefi Bir İnceleme, (Çev: M. Bahattin Seçilmişoğlu), Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2002.
- SUNAY Reyhan; Avrupa Sözleşmesinde ve Türk Anayasasında İfade Hürriyetinin Muhtevası ve Sınırları, Ankara, LDT Yayınları, 2001.
- ŞAHİN, Kemal; İnsan Hakları ve Özgürlük Boyutuyla İfade Özgürlüğü: Gereçekleri ve Sınırları, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul 2009.
- TANÖR Bülent; Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul 1969.

TRAGER Robert, DICKERSON Dona L; 21.Yüzyılda İfade Hürriyeti (Çev: A. Nuri Yurdusev), Ankara, Liberal Düşünce Topluluğu, 2003.

WATKİNS John J; The Mass Media and the Law, Prentice Hall, USA 1990.

YILDIRIM Zeki; 6384 Sayılı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Yapılmış Bazı Başvuruların Tazminat Ödenmek Suretiyle Çözümüne Dair Kanun: İnsan Hakları İhlallerinin Çözümüne Dair Farklı Bir Yaklaşım, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVII, Y. 2013, Sayı 1-2.